

การเลี้ยงห่าน

เอกสารคำแนะนำ

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ISBN 974-682-111-1

การเลี้ยงห่าน

ลิขสิทธิ์

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์

ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทร. 0-2653-4493, 0-2653-4444 ต่อ 2431

โทรสาร 0-2653-4934

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2546 จำนวน 30,000 เล่ม

ผู้เรียบเรียง

นายสันติสุข ดวงจันทร์

นางสาวสุนีย์ ตรีมณี

นายชูศักดิ์ ประภาสวัสด์

นางศิริพันธ์ โมราถ

กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

โทร. 0-2653-4454, 0-2653-4444 ต่อ 3251, 3252

คำนำ

ห่านเป็นสัตว์ปีกที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับ ไก่ เป็ด ฯลฯ เพราะมีประโยชน์หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอาหารโปรตีนที่มีคุณภาพดี เนื้ออร่อย ยังใช้ประโยชน์ในการกำจัดวัชพืชได้อย่างดีด้วย แต่วัตถุประสงค์หลักทางการเลี้ยงห่านก็เพื่อเป็นอาหารโปรตีน ดังนั้นเอกสารฉบับนี้จึงเป็นคำแนะนำสำหรับผู้สนใจ เพื่อใช้ประกอบการเริ่มต้นที่จะเลี้ยงห่าน หรือประกอบการตัดสินใจ โดยจะต้องคำนึงถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ ทั้งนี้ขอให้ผู้ที่ต้องการเลี้ยงพิจารณาในเรื่องการตลาดไว้ด้วย ซึ่งจะทำให้การเลี้ยงห่านประสบผลสำเร็จ

กรมปศุสัตว์

สารบัญ

	หน้า
● พันธุ์ห่าน	2
● ประโยชน์ของการเลี้ยงห่าน	8
● โรงเรือนสำหรับเลี้ยงห่าน	10
● การฟักไข่ห่าน	12
● การส่องไข่ฟัก	16
● การดูเพศห่าน	17
● การจัดการและการเลี้ยงดูลูกห่าน	18
● การจัดการและเลี้ยงดูห่านรุ่น	19
● การจัดการและเลี้ยงดูห่านเนื้อ	20
● การจัดการและเลี้ยงดูห่านพันธุ์และห่านกำลังไข่	24
● โรคห่านและการป้องกัน	27

การเลี้ยงห่าน

ห่านเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายไม่ค่อยเป็นโรค ทนต่อสภาพแห้งแล้ง และไม่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ จึงเหมาะอย่างยิ่งกับสภาพ โดยทั่วไปของประชาชนในต่างจังหวัดที่จะนำมาเลี้ยง เพื่อใช้เป็นอาหารประเภทโปรตีน อีกทั้งการเลี้ยงดูก็ไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อน และที่สำคัญก็คือใช้เงินลงทุนต่ำมาก วิธีการเลี้ยงอาจจะใช้เลี้ยงแบบขังเล้า หรือปล่อยเลี้ยงตามใต้ถุนบ้านหรือท้องนา ปล่อยให้เดินหญ้าหรือวัชพืชอื่นๆ และมีอาหารข้นซึ่งประกอบด้วยรำปลายข้าว ข้าวเปลือก เสริมให้กินบ้างเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว การเลี้ยงห่านยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ทั้งนี้เพราะปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อถือในการบริโภคเนื้อห่านว่าเป็นอาหารแสลงอย่างเช่น ผู้ชายเมื่อบริโภคเนื้อห่านแล้วจะเกิดเป็นโรคเรื้อน หรือผู้หญิงหากหนัก

บริโภคเนื้อห่านแล้วจะเป็นโรคผิตกกระบูน หรือพิษแม่ลูกอ่อน ซึ่งแท้จริงแล้ว มิได้เป็นเช่นนั้น โรคดังกล่าวหากจะเกิดขึ้นจะต้องมีตัวของเชื้อโรคนั้นๆ เป็นสาเหตุจึงจะเกิดขึ้น หากเป็นเพราะเนื้อห่าน มีบางรายเมื่อบริโภคเนื้อห่านแล้ว จะมีอาการแพ้บ้าง ซึ่งโอกาสที่จะเกิดขึ้นก็มีน้อยมาก นอกจากนั้นคนบางคน มีความคิดว่าเนื้อห่านเป็นอาหารสำหรับผู้มีอันจะกินเท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก ในสมัยก่อนๆ ตามบ้านผู้มีฐานะดีจะเลี้ยงห่านกันบ้านละ 3-4 ตัว แต่แท้จริงแล้วที่มีผู้นิยมเลี้ยงไว้ตามบ้านนั้นก็เลี้ยงไว้เพื่อเฝ้าบ้านกันขโมยเท่านั้น ในปัจจุบันมีปัญหาคาราคาถนออาหารโปรตีนของประชาชนทั่วไปซึ่งจะทำให้ร่างกายอ่อนแอ มีผลเสียอย่างยิ่งต่อสมอง อันจะเป็นผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ สัตว์เลี้ยงที่จะช่วยเสริมแหล่งโปรตีนราคาถูกให้กับประชาชนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะในชนบทหรือในตัวเมืองอีกชนิดหนึ่ง นอกเหนือจากไก่พื้นเมือง ไก่วงง เป็ดเทศ ก็คือ ห่าน

พันธุ์ห่าน

พันธุ์ห่านที่นิยมเลี้ยงกันมากมีหลายพันธุ์ เช่น พันธุ์จีน ทั้งสีขาวและสีเทา พันธุ์เอดเดน พันธุ์โทเลาซ์ พันธุ์ฟิลกริม พันธุ์อาฟริกกัน และพันธุ์อียิปต์เซียน นอกจากนี้พันธุ์ห่านดังกล่าวแล้ว ยังมีการผสมข้ามพันธุ์เพื่อผลิตห่านลูกผสม สำหรับการค้าโดยเฉพาะ

พันธุ์จีน (Chinese) มีอยู่ 2 ชนิดที่เป็นที่นิยม คือ พันธุ์จีนสีขาว (White Chinese) และพันธุ์จีนสีเทา (Brown Chinese) รูปร่างเล็กกว่าพันธุ์อื่น ๆ มีอัตราการเจริญเติบโตเร็ว เมื่อโตเต็มที่จะมีน้ำหนักปานกลางซึ่งเหมาะสำหรับส่งขายตลาด น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่มสาวตัวผู้หนักประมาณ 4.5 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 3.6 กิโลกรัม ส่วนน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 5.5 กิโลกรัม และตัวเมียหนักประมาณ 4.5 กิโลกรัม เมื่อเทียบกับพันธุ์อื่น ๆ

ห่านจีนสี่เทา

ห่านจีนสี่ขาว

แล้วห่านพันธุ์จีนให้ไข่เมื่ออายุน้อยกว่า และให้ไข่ดีกว่า โดยเฉลี่ยให้ไข่ประมาณ 30-50 ฟองต่อปี ซึ่งเคยมีรายงานการให้ไข่สูงสุดถึงปีละ 132 ฟอง และน้ำหนักไข่เฉลี่ยฟองละ 150 กรัม

พันธุ์เอ็มเดน

พันธุ์เอ็มเดน (Emden) มีแหล่งกำเนิดจากประเทศเยอรมันนี้
จนมีสีขาวบริสุทธิ์ตลอดตัว มีลักษณะค่อนข้างสวยงามแต่ขนบางเบา จึง
มองเห็นเหมือนตั้งชี้ตรงขึ้นไป มีลักษณะลำตัวตรงค่อนข้างใหญ่ มีอัตราการ
เจริญเติบโตเร็ว สามารถทำน้ำหนักรตัวได้เต็มที่ในระยะเวลาอันสั้น เหมาะสำหรับ
เลี้ยงไว้เพื่อจำหน่ายเนื้อ น้ำหนักตัวเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนักประมาณ 9
กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 7 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้หนักประมาณ
12 กิโลกรัม และตัวเมียหนักประมาณ 9 กิโลกรัม ให้ไข่ได้ดีพอประมาณ
เฉลี่ยประมาณ ตัวละ 30-40 ฟองต่อปี

พันธุ์โทเลาช์

พันธุ์โทเลาช์ (Toulouse) มีแหล่งกำเนิดจากประเทศฝรั่งเศส ทางตอนใต้ชื่อเมืองโทเลาช์ ลักษณะเฉพาะของห่านพันธุ์นี้คือ อ้วนล่ำ ลำตัวกว้าง มีขนไม่หนา ตรงกลางหลังมีขนสีเทาเข้ม ซึ่งจะค่อยๆ จางลงมาเรื่อยๆ ตรงอกและท้องมีแถบเป็นขอบสีขาว ตาสีน้ำตาลแก่หรือน้ำตาลแดง ปากสีส้มอ่อนๆ แข็งและข้อเท้ามีสีส้มปนแดง ส่วนขาตอนล่างและเล็บเท้ามีสีสดเข้ม น้ำหนักตัวเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนักประมาณ 9 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 7 กิโลกรัม ส่วนน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 12 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 9 กิโลกรัม ซึ่งเมื่อเทียบกับห่านเอ็มเด็นแล้วจะมีขนาดเท่าๆ กัน การให้ไข่เฉลี่ยประมาณตัวละ 34 ฟองต่อปี

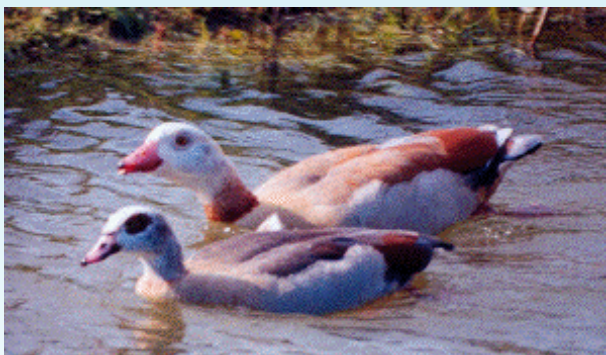

พันธุ์ออฟริกัน

พันธุ์ออฟริกัน (African) เป็นห่านรูปร่างสวยงาม มีก้อนตุ่มขนาดใหญ่สีดำ เห็นได้ชัดเจนบนหัว ลักษณะลำตัวยาวรี หัวสีน้ำตาลอ่อน จงอยปากเป็นสีดำ ขนบริเวณปีกและหลังสีเทาอ่อนปนน้ำตาล ขนตรงคอและอกสีเดียวกัน แต่ออก่อนกว่าเล็กน้อย ขนใต้ลำตัวมีสีอ่อนกว่าขนตรงอกจนเกือบจะเป็นสีขาว แข็งและเท้าสีส้มเข้ม น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนัก 7 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 6 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่ตัวผู้หนักประมาณ 9 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 8 กิโลกรัม ให้ไข่ดีพอประมาณ เฉลี่ยประมาณ 10-40 ฟอง/ปี

พันธุ์แคนาดา (Canada goose) เป็นห่านป่าที่มีถิ่นฐานอยู่ทางอเมริกาเหนือ ขนาดค่อนข้างเล็ก ลำตัวค่อนข้างยาว หัวมีสีดำ มีคางสีเทาหรือขาวบนหน้าทั้งสองข้าง คอสีดำ หลังสีดำปนเทา ขนปีกมีสีดำขลิบเทาอ่อน และมีขนาดยาวใหญ่ เจริญเติบโตช้าและให้ไข่น้อยมาก เมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนัก 4.5 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 3.5 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนัก 5.5 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 4.5 กิโลกรัม

พันธุ์อียิปต์เซียน (Egyptian) เป็นห่านขนาดเล็ก ลำตัวค่อนข้างยาวเล็กและเรียว จงอยปากสีม่วงอมแดง หัวสีดำปนเทา มีจุดสีน้ำตาลอมแดงรอบๆตา ลำตัวส่วนบนมีสีเทาปนดำ ส่วนล่างสีเหลืองเป็นลายๆ สลับริ้วสีดำ แข็งและเท้าสีเหลืองออกแดง

พันธุ์พิลกริม

พันธุ์พิลกริม (Pilgrim) ห่านพันธุ์นี้มีขนสีแตกต่างกันระหว่างตัวผู้กับตัวเมียเมื่ออายุ 1 วัน ตัวผู้จะมีสีครามจางๆ ไปทางขาว ส่วนตัวเมียสีเทา พอโตขึ้นตัวผู้จะมีสีขาวตลอดร่าง แต่ตัวเมียมีสีเทาปนขาว ลักษณะรูปร่างอยู่ในขนาดกลางๆ น้ำหนักเมื่อเป็นหนุ่มสาว ตัวผู้หนักประมาณ 5.5 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 4.5 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่ ตัวผู้หนักประมาณ 6.5 กิโลกรัม และตัวเมียหนักประมาณ 6 กิโลกรัม การให้ไขอยู่ในเกณฑ์ต่ำเฉลี่ยประมาณตัวละ 29-39 ฟองต่อปี

ประโยชน์ของการเลี้ยงห่าน

1. เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว เมื่อลูกห่านอายุได้ 10 วันขึ้นไปเปอร์เซ็นต์การเลี้ยงรอดประมาณ 80% ใช้เวลาเลี้ยงส่งตลาดสั้น อายุประมาณ 15 สัปดาห์ก็ใช้บริโภคได้

2. การลงทุนต่ำ เนื่องจากห่านสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารคุณภาพต่ำ เช่น พืชอาหารสัตว์ ตระกูลหญ้า และตระกูลถั่ว รวมทั้งวัชพืชต่างๆ ได้ดี

3. เลี้ยงได้ในทุกท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นที่ดอน ที่ลุ่ม แม้แต่ในบริเวณบ้านก็ใช้เลี้ยงห่านได้ ขอแต่ให้มีที่กันแดดกันฝนก็เพียงพอแล้ว
4. ช่วยทำให้พื้นที่สะอาด ห่านสามารถกินหญ้าหรือวัชพืชต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงช่วยทำให้บริเวณที่เลี้ยงสะอาด
5. มูลห่านใช้เป็นปุ๋ยสำหรับไถดินไม้และพืชผักได้
6. ช่วยเฝ้าบ้านและป้องกันสัตว์ร้ายในบริเวณบ้าน เช่น แมงป่อง ตะขาบ และงู เป็นต้น

โรงเรือนสำหรับเลี้ยงห่าน

ปกติแล้วโรงเรือนสำหรับเลี้ยงห่านใหญ่ไม่ค่อยจะจำเป็นนัก นอกจากลูกห่านในระยะแรกเกิด ควรมีโรงเรือนเลี้ยงเป็นสัดส่วน แต่อย่างไรก็ตาม อาจจะสร้างเป็นโรงเรือนเล็ก ๆ สำหรับใช้เลี้ยงห่านโดยทั่วไปก็ได้ อย่างเช่นโรงเรือนเลี้ยงไก่หรือเป็ด แต่หากจะประหยัด หรือลดต้นทุนการผลิตอาจจะกั้นบริเวณใต้ถุนหรือบริเวณลานบ้าน ใช้สังกะสีหรือลวดตาข่ายสูง 1 เมตร ล้อมกั้นบริเวณก็ได้ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนสถานที่ สิ่งที่สำคัญก็คือพื้นล่างของโรงเรือน หรือบริเวณที่กั้นเลี้ยงห่านจะต้องแห้ง มีวัสดุรองพื้นหนาพอสมควร ในการเลี้ยงปล่อยควรมีร่มต้นไม้ไว้สำหรับห่านได้หลบแดดด้วย

ความต้องการพื้นที่เลี้ยงของห่านขนาดต่าง ๆ

ลูกห่านอายุ 1 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ 1/2 - 3/4 ตารางฟุต/ตัว

ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ ควรจัดให้มีพื้นที่ 1 - 1 1/2 ตารางฟุต/ตัว

ลูกห่านอายุ 2 สัปดาห์ขึ้นไปอย่างน้อย 2 ตารางฟุต/ตัว

แต่ควรเลี้ยงแบบปล่อยอิสระโดยออกเลี้ยงในทุ่งหญ้าหรือแปลงหญ้าการเลี้ยงห่านอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท

1. การเลี้ยงห่านพันธุ์เพื่อผลิตไข่มีเชื้อขายให้แก่โรงฟักในประเทศหรือส่งไข่มีเชื้อไปขายต่างประเทศ
2. การเลี้ยงห่านเนื้อ เพื่อขุนขาย สำหรับเป็นอาหารตามร้านอาหารและภัตตาคาร หรือใช้ในเทศกาลตรุษจีน สารทจีน

วิธีเริ่มต้นเลี้ยงห่าน ทำได้ 2 วิธีคือ

1. ซื้อไข่มาฟักเอง ซึ่งค่อนข้างยุ่งยากและต้องรู้จักวิธีการฟักไข่
2. ซื้อลูกห่านมาเลี้ยง ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกกว่า

โดยทั่วไปแล้วอาจจะกล่าวได้ว่าการเลี้ยงห่านส่วนมากเลี้ยงเพื่อขายเป็นห่านเนื้อ ส่วนการที่จะเริ่มเลี้ยงเมื่อไรนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด อย่างเช่น ความต้องการของตลาดสำหรับห่านเนื้อมีมากในเทศกาลตรุษจีน ดังนั้นผู้เลี้ยงจะต้องเริ่มเลี้ยงล่วงหน้าก่อนเทศกาลตรุษจีน ประมาณ 3-4 เดือน เป็นต้น แต่โดยทั่วไปก็มีการเลี้ยงห่านกันตลอดปี

การฟักไข่ห่าน

ระยะเวลาฟักไข่ห่าน

1. ห่านพันธุ์ต่างๆ ไป 30-32 วัน
2. ห่านพันธุ์แคนาดาและพันธุ์อียิปต์เซียน 35 วัน

วิธีการฟักไข่ห่านมีอยู่ 2 วิธี คือ

1. **การฟักด้วยวิธีธรรมชาติ** โดยใช้แม่ไก่ แม่เป็ดเทศ แม่ไก่งวง หรือแม่ห่านเอง แม่ไก่สามารถฟักได้ครั้งละ 5-6 ฟอง เป็ดเทศและแม่ไก่งวง ฟักได้ครั้งละ 8-10 ฟอง แม่ห่านฟักเองจะฟักได้ ครั้งละ 10-12 ฟอง

วิธีฟักไข่ ผู้เลี้ยงจะต้องจัดทำรังฟักไข่สำหรับให้แม่ไก่หรือแม่ห่าน กกกไข่ ฟันรังไข่ควรรองด้วยหญ้าแห้งหรือฟางข้าว ก่อนให้แม่ไก่หรือแม่ห่าน ฟักไข่ จะต้องทำการกำจัดไรหรือเหาตามตัวเสียก่อน รังฟักไข่ควรจะอยู่ใกล้ ที่ให้อาหารและน้ำ และอยู่ในที่ที่แม่ไก่หรือแม่ห่านไม่ถูกรบกวนในระหว่าง ฟักไข่ หากช่วยกลับไปวันละ 3-4 ครั้งด้วยก็จะเป็นผลดี ควรทำเครื่องหมายตาม ด้านยาวของฟองไข่ไว้เป็นการกันสับสน การกลับไปให้กลับ 180 องศา โดย พลิกกลับเอาด้านตรงกันข้ามขึ้น

2. การฟักโดยใช้ตู้ฟัก

ขั้นตอนในการฟักไข่ห่านโดยตู้ฟัก มีขั้นตอนดังนี้

1. การคัดเลือกขนาดและรูปร่างของไข่ห่านเข้าฟัก

ไข่ห่านที่นำเข้าสู่ตู้ฟักควรมีขนาดสม่ำเสมอ ลักษณะของฟองไข่ รูปร่างไม่กลมหรือแหลมเกินไป เปลือกไข่เรียบไม่ขรุขระไม่มีรอยยุบ ร้าวหรือแตก เพราะจะทำการฟักออกไม่ดี แล้วยังจะทำให้อากาศภายในตู้เสียอีกด้วย

2. การเก็บรักษาไข่ก่อนนำเข้าตู้ฟัก

ตามปกติแล้วจะเก็บไข่ห่านเข้าสู่ตู้ฟักทุก 7 วัน ในกรณีที่มีไข่ห่าน จำนวนไม่มาก แต่ถ้ามีมากจะนำเข้าทุก ๆ 3-4 วัน ในการเก็บรักษาไข่ห่านเพื่อ รอกการนำเข้าตู้ฟัก ควรเก็บในห้องเย็น อุณหภูมิ 50-65 องศาฟาเรนไฮด์และมีความชื้น 75% ควรกลับไข่อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง เพื่อไม่ให้ไข่แดงติดเปลือก

3. การทำความสะอาดเปลือกไข่

ไข่ห่านที่จะนำเข้าฟัก ควรได้รับการทำความสะอาดทันทีที่ เก็บออกจากรังไข่ ไข่ที่มีมูลหรือ สกปรกตามเปลือกควรใช้กระดาษ ทราหยาบขัดออกให้หมด อย่าใช้วิธี ล้างน้ำจะทำให้เชื้อโรคซึมแทรกเข้าไป ตามรูพรุนเข้าสู่ภายในฟองไข่ และทำ

อันตรายต่อ ไข่ภายในได้ ในขณะที่ทำความสะอาด ไข่ควรตรวจดูเปลือกไข่ที่บุบ และร้าวด้วย เพื่อตัดไข่ออกเสียแต่แรก ถ้านำไข่ ที่สกปรกบอบหรือแตกร้าวเข้า ฟักไข่จะทำให้การเจริญเติบโตของเชื้อโรคดีในสภาวะความร้อนในตู้ฟักไข่ทำให้ ไข่แตกเน่า ส่งกลิ่นเหม็นภายในตู้ฟักและสกปรก

4. การรมควันฆ่าเชื้อโรค

ไข่ห่านที่ได้รับการคัดเลือกไว้สำหรับฟักทุกๆ ฟอง หลังจาก ทำความสะอาดเปลือกแล้ว ให้นำมารมควันเพื่อฆ่าเชื้อโรคที่เกาะติดอยู่บน เปลือกไข่ โดยเฉพาะเชื้อแบคทีเรีย Salmonella ซึ่งเป็นสาเหตุให้ลูกห่านตาย ก่อนเจาะเปลือกไข่ โดยจะรมควันไข่ห่านที่เก็บมาจากคอกก่อนนำไข่เข้าห้อง เก็บไข่ การรมควันใช้ต่างทับทิม 20 กรัม ฟอรัมาลีน 40% จำนวน 40 ซีซี. ต่อพื้นที่ตู้รมควัน 100 ลูกบาศก์เมตร วิธีทำคือ ชั่งต่างทับทิมแล้วใส่ในชาม กระเบื้องเคลือบแล้วใส่ในตู้รมควัน เทฟอรัมาลีนลงในชามกระเบื้องเคลือบ แล้วรีบปิดตู้ทันที ระวังอย่าสูดดมควันฟอรัมาลีนมัลดีไฮด์ เพราะจะทำให้เยื่อ จมูกและตาอักเสบได้ ทิ้งไว้ 20 นาที จากนั้นเปิดตู้รมควันเพื่อระบายควัน แล้วจึงนำไข่เข้าเก็บในห้องเก็บไข่ จุดที่สำคัญคือ ห้ามรมควันไข่ที่ฟักไปแล้ว 24-72 ชม. และไม่รมควันไข่ที่ลูกห่านกำลังเจาะเปลือกไข่ออก

5. การฟักไข่ห่านระยะที่ 1-10 วันของการฟัก

ไข่ที่เก็บในห้องเก็บไข่ จะต้องนำออกมาทิ้งที่อุณหภูมิภายนอก ประมาณ 1-2 ชั่วโมง ก่อนเข้าตู้ฟักไข่ เพื่อนำไข่เข้าตู้ฟักไข่ จะรมควันอีกครั้ง ก็ได้ แต่ควรระวังอย่ารมควันไข่ที่เพิ่งเข้าตู้ฟักได้ไม่เกิน 24-72 ชั่วโมง เพราะ ถ้ามรมควัน จะทำให้ไข่เพิ่งเข้าตู้ฟักเชื้อตายได้ ในช่วงนี้ตู้ฟักจะต้องมีอุณหภูมิ 100 องศาฟาเรนไฮต์ อุณหภูมิปรอทตุ้มเปียก 86 องศาฟาเรนไฮต์ กลับไข่ อย่างน้อยวันละ 6 ครั้ง

6. การกลับไข่

วางไข่ห่านในถาดฟัก โดยวางนอนราบกับพื้นถาด โดยไม่มีสวดกั้น วางไข่ลงในถาดเต็มถาดเหลือช่องว่างประมาณวางไข่ห่านได้ 2 ฟอง เพื่อให้ไข่

กลิ้งได้เวลาเอียงถาดไข่ การกลิ้งไข่ด้วยเครื่องฟักไข่อัตโนมัติก็โดยการตั้งเครื่อง กลิ้งไข่ให้ถาดไข่เอียงประมาณ 10-15 องศา ไข่ห่านก็จะกลิ้งไปในระยะทาง เท่ากับไข่ 2 ฟอง ถ้าเป็นเครื่องฟักไข่ธรรมดาสามารถกลิ้งไข่ได้โดยใช้มือสวม ถุงมือที่สะอาด ลูบไปบนไข่ในถาดให้ไข่กลิ้ง หรือเคลื่อนที่ออกจากเดิมก็ได้ หรือจะทำคั่นโยกให้ถาดเอียงตามองศาดังกล่าว ในกรณีที่ไข่กลิ้งชนกันแตก หรือร้าว ก็ให้ลดความลาดเอียงลงปรับให้เอียงพอดี หลักการวางไข่ในแนวนอน คือ ทำอย่างไรให้ไข่ห่านเวลากลับไข่ให้ไข่กลิ้งไปได้รอบตัวหรือ 360 องศา ก็ จะทำให้ตัวอ่อนในไข่เจริญเติบโตเต็มฟองไข่ ดังนั้นพื้นของถาดไข่หรือตะแกรง รองถาดไข่ควรจะแข็งแรงและหนา สามารถรับน้ำหนักไข่จำนวนมากได้ และไม่ให้ ลวดหย่อนจะทำให้ไข่ไม่กลิ้งเวลาเอียงด้วยมุม 10-15 องศา แต่ถ้าใช้ ไม้อัดเจาะรูก็จะทำให้พื้นลื่นเกินไป ไข่จะกลิ้งเร็วและแรงกระทบกันร้าวได้

7. การฟักไข่ห่านในระยะที่ 2 ที่ 11-28 วันของการฟัก

ในวันที่ 11 ของการฟักจะนำออกจากตู้ฟักมาส่องไข่หาไข่ห่าน ที่ไม่มีเชื้อและเชื้อตายออก เมื่อส่องไข่เสร็จแล้วนำไข่ที่มีเชื้อเข้าตู้ ซึ่งเป็น ตู้ฟักที่ระบบให้ความร้อนและระบบพัดลมแยกออกจากกันเพราะในช่วงวันที่ 11-28 ของการฟักไข่จะเปิดระบบให้ความร้อนเป็นเวลาแต่จะเปิดพัดลมตลอดเวลา จะปิดเครื่องฟักเวลา 12.00 นาฬิกา ครบ 1 ชั่วโมง เวลา 13.00 นาฬิกา จะทำการพ่นน้ำที่ไข่ห่านทุกฟองให้เปียกแล้วทิ้งไว้อีก 1 ชั่วโมง เมื่อถึงเวลา 14.00 นาฬิกา จึงปิดตู้ฟักแล้วเปิดระบบให้ความร้อน ทำเช่นนี้ทุกวันจนถึงวันที่ 28 ของการฟัก อุณหภูมิของตู้ฟักไข่ 100 องศาฟาเรนไฮต์ อุณหภูมิตุ้มเปียก 90-92 องศาฟาเรนไฮต์ การกลิ้งไข่ควรกลิ้งอย่างน้อยวันละ 6 ครั้ง จะทำให้ เชื้อแข็งแรงทำให้การฟักออกดีขึ้น

8. การฟักไข่ห่านในระยะที่ 3 ที่ 29-31 วัน ของการฟัก

ในวันที่ 28 ของการฟักจะนำไข่ออกจากตู้ฟักไข่เพื่อนำมาส่องหาไข่ ที่มีเชื้อแข็งแรงนำเข้าตู้เกิดไข่ ไข่ที่เชื้อตายก็นำออกไป การนำไข่มีเชื้อเข้าตู้เกิด จะใส่ถาดโดยวางไข่ในแนวนอน ในช่วงนี้จะไม่มีการกลิ้งไข่หรือพ่นน้ำแต่อย่างใด

อุณหภูมิของตู้เกิด ใช้อุณหภูมิ 98-99 องศาฟาเรนไฮต์ อุณหภูมิตู้มเปียง 94 องศาฟาเรนไฮต์ ความชื้นสัมพัทธ์ 86% ไข่ห่านที่จะฟักออกได้ดีควรมีช่องอากาศภายในฟองไข่ เท่ากับ 1 ใน 3 ของฟองไข่ ตู้เกิดควรแยกออกจากตู้ฟัก ไม่ควรใช้ตู้เดียวกันเพราะถ้าควบคุมอุณหภูมิและความชื้นไม่ดีจะทำให้ลูกห่านเกิดน้อยลงและที่สำคัญคือไม่แข็งแรงและทำให้อัตราการตายสูงในช่วงสัปดาห์แรกของการเลี้ยง ลูกห่านจะเจาะเปลือกออกในวันที่ 30 ถึงวันที่ 32

การส่องไข่ฟัก

การส่องไข่ คือการตรวจดูว่าไข่ฟองไหนมีเชื้อ ไม่มีเชื้อ และเชื้อตาย การส่องไข่ควรกระทำในห้องมืดโดยใช้ที่ส่องไข่ส่องดู หรือจะจับไข่มาส่องกับแสงสว่างก็ได้ ควรส่องไข่ดู 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อฟักไข่ไปได้แล้ว 10 วัน และครั้งที่สองเมื่อครบ 28 วัน หรือเหลืออีก 3 วัน ก่อนกำหนดออกเป็นตัว

เมื่อส่องไข่ดูครั้งแรกพบไข่ไม่มีเชื้อหรือไข่เชื้อตาย จะต้องนำออกไปจากตู้ฟักไข่ให้หมด เพื่อมิให้กระทบกระเทือนต่อการฟักออกของไข่มีเชื้อ ไข่ไม่มีเชื้อจะมองเห็นเหมือนไข่ธรรมดา ไข่เชื้อตายจะปรากฏเป็นจุดดำติดอยู่กับเยื่อเปลือกไข่ซึ่งจะมีวงเลือดปรากฏให้เห็น ส่วนไข่มีเชื้อและกำลังเจริญเติบโตจะเห็นเป็นจุดดำที่ส่วนท้ายของไข่ใกล้กับช่องอากาศ และมีเส้นเลือดกระจายออกไปรอบๆ จากจุดนี้

เมื่อส่องไข่ครั้งที่ 2 จะส่องเมื่อไข่ฟักไปแล้ว 28 วัน จะพบไข่ที่เชื้อเจริญ และไข่เชื้อตาย ไข่ที่เชื้อเจริญสมบูรณ์ดีและกำลังจะฟักออกเป็นตัว จะเห็นเป็นเงาที่ดำทึบ และมีการเคลื่อนไหวของตัวลูกห่าน ช่องอากาศเพิ่มขึ้นประมาณ $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{2}$ ของฟองไข่ ส่วนไข่เชื้อตายจะเห็นเป็นเส้นเลือดที่หยุดการเจริญ หรือเจริญไม่สมบูรณ์ ช่องอากาศไม่เพิ่มขึ้น หรือหากเห็นเป็นสีดำทึบแต่ไม่มีการเคลื่อนไหวของตัวลูกห่าน

การดูเพศห่าน

ในลูกห่านจะตรวจดูเพศได้โดย

1. ปลิ้นกันดู ซึ่งเหมือนกับวิธีดูเพศลูกเป็ด วิธีนี้สามารถดูเพศลูกห่านได้เมื่ออายุ 1-2 วัน โดยใช้นิ้วหัวแม่มือซ้ายยกคเหนื่อทวารด้านบนแล้วใช้นิ้วหัวแม่มือขวาคลิ้นทวาร ถ้าเป็นลูกห่านตัวผู้จะเห็นเป็นเดือยเล็กๆ คล้ายเข็มหมุดโผล่ออกมา ส่วนตัวเมียเมื่อปลิ้นกันดูไม่มีเดือยเล็กๆ โผล่ออกมา

2. ดูปีก เมื่อลูกห่านอายุประมาณ 3-4 วัน จะสังเกตได้โดยดูปมที่ข้อศอกด้านในปีก ถ้าเป็นลูกห่านตัวผู้ปมจะใหญ่ มีสีดำ ลักษณะยาวรี ไม่มีขนปกคลุม มีขนาดเท่าปลายดินสอ มองเห็นได้ชัดเจน แต่ถ้าเป็นลูกห่านตัวเมียจะไม่มีปมดังกล่าว หรือถ้ามีขนาดจะเล็กมาก และมีขนปกคลุมจนมองไม่เห็น

3. ดูสีขน วิธีนี้ใช้ได้ในห่านพันธุ์ฟิลกริม และพันธุ์เอดเดนเท่านั้น คือ ลูกห่านพันธุ์ฟิลกริมตัวผู้จะมีสีครามอ่อนๆ เกือบขาวแต่ลูกห่านตัวเมียจะมีสีเทา ส่วนลูกห่านพันธุ์เอดเดนตัวผู้จะมีสีขาวยากปนกับสีเทาอ่อนเพียงเล็กน้อย ส่วนตัวเมียจะมีสีเทาปนสีขาวเพียงเล็กน้อย

เมื่อลูกห่านโตแล้วจนเป็นห่านรุ่นขึ้นไป จะสังเกตลักษณะเพศโดย

1. วิธีดูวัยวะเพศ โดยจับห่านวางบนโต๊ะ หรือวางบนโคนขาของผู้จับ ให้หางห่านชี้ออกไปจากตัวผู้จับห่าน แล้วใช้นิ้วชี้ซึ่งทวารสลิносอดเข้าไปในรูทวาร ลึกประมาณครึ่งนิ้ว วนรอบๆ ทวารหลายๆ ครั้ง หลังจากนั้นค่อยๆ กดด้านล่างหรือด้านข้างของทวาร หากเป็นตัวผู้วัยวะเพศซึ่งมีลักษณะคล้ายเกลียวเปิดจุกก๊อกจะโผล่ออกมาให้เห็น

2. วิธีฟังเสียง ในห่านที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว ห่านตัวผู้จะมีเสียงแหลม ส่วนตัวเมียจะมีเสียงแหบต่ำ

3. วิธีดูลักษณะรูปร่าง ในห่านอายุเท่ากัน ห่านตัวผู้จะสังเกตได้จากลักษณะรูปร่าง ซึ่งมีลำตัวยาวกว่า คอยาวกว่า และหนากว่า อีกทั้งขนาดตัวใหญ่กว่า

การจัดการและการเลี้ยงดูลูกห่าน

หากอากาศไม่หนาวเย็นหรือในระหว่างหน้าร้อน การกกลูกห่านจะกเฉพาะในเวลากลางคืนเท่านั้น ซึ่งจะกกประมาณ 2-3 สัปดาห์ หากใช้แม่ไก่หรือแม่ห่านกก ซึ่งเป็นการกกแบบธรรมชาติ ก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด แม่ไก่ตัวหนึ่งจะกกลูกห่านได้ประมาณ 4-5 ตัว ส่วนแม่ห่านจะกกลูกห่านได้ประมาณ 7-8 ตัว หากมีลูกห่านเกิดใหม่จำนวนมาก ก็ควรจะใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์ซึ่งอาจจะใช้

1. ตะเกียง การใช้ตะเกียงกก ตะเกียงหนึ่งดวงจะใช้กกลูกห่านได้ประมาณ 15-35 ตัว ควรใช้สังกะสีทำเป็นวงล้อมกันมิให้ลูกห่านถูกตะเกียงและมีวงล้อมด้านนอกกันมิให้ลูกห่านออกไปไกลจากตะเกียงซึ่งเป็นแหล่งให้ความร้อน

2. เครื่องกก ซึ่งอาจจะใช้ไฟฟ้าหรือใช้แก๊สก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้ไฟฟ้า อาจจะเป็นลักษณะเป็นกรงกก หรือเป็นลักษณะแบบฟาส์ก็ได้ กรงกขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ใช้กกลูกห่านได้ประมาณ 50-75 ตัว ถ้าเป็นแบบเครื่องกกฟาส์ ซึ่งกกลูกไก่ได้ 500 ตัว ก็จะใช้กกลูกห่านได้ 250 ตัว

ในการใช้เครื่องกกลูกห่าน จะต้องสังเกตการแสดงออกของลูกห่านเป็นเครื่องชี้ให้ทราบว่า ความร้อนที่ใชกกเหมาะสมหรือไม่ เช่น ลูกห่านเบียดสุมกันอยู่ และส่งเสียงดัง แสดงว่าความร้อนไม่พอ หรือลูกห่านยืนอ้าปาก กางปีกออก แสดงว่าความร้อนมากเกินไป

โรงเรือนหรือสถานที่ที่ใชกกลูกห่านในช่วงนี้ พื้นคอกจะต้องแห้ง มีแสงสว่างพอควร ไม่มีหยกไข่หรือฝุ่นละอองสกปรก อากาศถ่ายเทได้ดี และสามารถป้องกันมิให้สุนัข แมว หรือ หนู เข้าไปรบกวนทำอันตรายลูกห่านได้

หากจะใช้น้ำหรืออาหารที่ใชเลี้ยงลูกไก่มาใช้เลี้ยงลูกห่านก็ได้ แต่ควรให้มีพื้นที่ขอบรางน้ำสำหรับลูกห่านหนึ่งตัวอย่างน้อย 3/4 นิ้ว และขอบรางอาหาร 1/2 นิ้ว การให้อาหารลูกห่านควรให้บ่อยๆ วันละประมาณ 3-5 ครั้ง ปริมาณอาหารที่ให้กิน ประมาณว่าให้แต่ละครั้งลูกห่านกินหมดพอดี หรือหากเหลือก็น้อยที่สุด โดยเฉลี่ยลูกห่านจะกินอาหารวันละประมาณ 10% ของน้ำหนักตัว มีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา

จากช่วงแรกเกิดถึงอายุ 3 สัปดาห์ จะใช้อาหารลูกไก่สำเร็จรูปชนิดอัดเม็ดมาใช้เลี้ยงลูกห่านก็ได้ หรือหากผสมอาหารเอง เมื่อผสมแล้วจะต้องมีโปรตีนประมาณ 18% ห่านจะกินอาหารประมาณ 1.3 กิโลกรัม ต่อตัว ได้น้ำหนัก 800 กรัม

การจัดการและเลี้ยงดูห่านรุ่น

หลังจากที่ลูกห่านมีอายุ 3 สัปดาห์แล้ว อาหารที่ใชเลี้ยงควรจะเปลี่ยนเป็นอาหารที่มีโปรตีนประมาณ 15 เปอร์เซ็นต์ หรือจะใช้อาหารสำเร็จรูปสำหรับไก่รุ่นก็ได้ และควรจะให้ห่านได้กินหญ้าสดโดยเร็วเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยค่อยๆ ปล่อยให้ห่านหัดหาหญ้ากินเอง แล้วจัดอาหารผสมเสริมไว้ให้กินในตอนเย็นวันละประมาณ 100-150 กรัมต่อตัว การปล่อยให้ห่านไปหาหญ้ากินควรมีร่มต้นไม้หรือทำร่มไว้ให้ในระหว่างที่อากาศร้อน หากสามารถจัดทำแปลง

หญ้าสำหรับท่านได้โดยเฉพาะเป็นการดีอย่างยิ่ง อีกทั้งประหยัดต้นทุนการผลิตด้วย ท่านชอบกินหญ้าที่ต้นอ่อนยังสั้นอยู่และนุ่ม แปลงหญ้าที่ปล่อยให้ท่านเข้าไปกินแล้วจะต้องดูแลเป็นการทำให้หญ้าที่เหลือค้างอยู่ไม่แก่ การตัดในช่วงห่างสม่ำเสมอ จะช่วยทำให้หญ้าไม่ยาวและมีเชื้อโรคมากเกินไป แปลงหญ้าที่ได้รับการบำรุงอย่างดี เนื้อที่ 1 ไร่ จะเลี้ยงท่านได้ประมาณ 30-50 ตัว

การจัดการและเลี้ยงดูท่านเนื้อ

ท่านที่นำมาเลี้ยงขุนเพื่อขายเป็นท่านเนื้อ จะใช้เวลาประมาณ 30-45 วัน อาหารที่ใช้ควรเป็นอาหารพวกแป้ง หรืออาหารไก่เนื้อช่วงสุดท้ายก็ได้ โดยนำท่านเลี้ยงไว้ขังไว้ในคอกเล็กๆ ไม่ต้องปล่อยให้ไปหากินหญ้า แต่ควรตัดหญ้านำมาให้กินในคอก เพื่อท่านจะได้มีน้ำหนักตัวเพิ่มเร็วขึ้นและเนื้อมีคุณภาพดี น้ำหนักที่ตลาดต้องการประมาณ 3-4 กิโลกรัมต่อตัว ใช้เวลาเลี้ยงตั้งแต่แรกเกิดประมาณ 3-4 เดือน จากการทดลองใช้อาหารโปรตีน 15% เลี้ยงท่านจนอายุ 15 สัปดาห์ พบว่าเพศผู้หนัก 4.5 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 4 กิโลกรัม ซึ่ง

เป็นน้ำหนักที่เหมาะสมสำหรับส่งตลาด ห่านประเภทนี้จะมีผู้ซื้อ 2 พวก พวกแรกซื้อไปทำพันธุ์ อีกพวกหนึ่งจะซื้อไปขุนส่งภัตตาคาร วิธีขุนอาจจะแบ่งขุนเป็น

1. ขุนคอกเล็ก นำห่านขังคอกประมาณ 20-25 ตัว คอกคอกมีพื้นที่ขนาดให้พออยู่ได้สบายๆ ไม่ต้องมีลานวิ่ง พื้นคอกมีวัสดุรองพื้น จะจัดกันลานเล็กๆ ให้อยู่กันได้ ให้อาหารกินวันละ 3 เวลา มีน้ำให้กินตลอดเวลา และมีข้าวเปลือกหรือข้าวโพดหุงสุกหรือเศษผักที่ไม่มีสารมีพิษตกค้างให้กินด้วย

2. ขุนเป็นฝูงใหญ่ ฝูงละเป็น 100 ตัวขึ้นไป ซึ่งอาจใช้วิธีเดียวกันกับการเลี้ยงไก่กระทงก็ได้ โดยใช้โรงเรือนแบบเดียวกัน พื้นคอกต้องมีวัสดุปูรองพื้น หรือจะใช้เป็นพื้นลวดตาข่ายก็ได้ อาหารที่ใช้ขุนจะใช้อาหารไก่กระทงช่วงสุดท้าย หรือผสมใช้เองก็ได้ พร้อมทั้งมีภาชนะใส่น้ำไว้ให้กินด้วย หรืออาจใช้วิธีขุนในแปลงหญ้าโดยเฉพาะ และมีอาหารผสมเสริมให้กิน ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ระยะเวลาการขุนสั้นเข้า

สูตรอาหารห่านระยะต่าง ๆ

ชนิดอาหาร	ลูกห่าน	ห่านรุ่น	ห่านกำลังไข่ หรือห่านพันธุ์
ปลายข้าว (กก.)	65.8	64.5	60.5
รำหยาบ (กก.)	-	10	-
กากถั่วเหลือง (กก.)	15.3	13.3	24
ปลาป่น (55%) (กก.)	10	5	-
ไบocerดินป่น (กก.)	4	4	4
เปลือกหอยป่น (กก.)	-	1	8.5
ไคแคลเซียม (กก.)	1	1	2.1
เกลือ (กก.)	0.5	0.5	0.5
กรดอะมิโนไลซีน (กก.)	0.1	0.1	-
กรดอะมิโนเมไทโอนีน (กก.)	0.1	0.1	0.1
แร่ธาตุและวิตามิน (กก.)	0.5	0.5	0.3
รวม (กก.)	100	100	100
โปรตีน (%)	18.7	15.4	16
พลังงานใช้ประโยชน์ได้ (กิโลแคลอรี/กก.)	3,077	2,740	2,750

การเจริญเติบโตของห่านเมื่อเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อเปรียบเทียบกับ
สูตรอาหาร รำละเอียด : ปลายข้าว 6:1

อายุ (สัปดาห์)	น้ำหนัก (กรัม)			
	อาหารสำเร็จรูปไก่เนื้อ		รำละเอียด : ปลายข้าว (6:1)	
	เพศผู้	เพศเมีย	เพศผู้	เพศเมีย
3	986.7	993.3	1009.98	987.8
4	1403.8	1420.6	1222.2	1125.6
5	2132.8	2008.9	1662.2	1491.1
6	2637.2	2485.0	1939.4	1765.6
7	3148.9	2895.0	2196.7	2050.9
8	3440.5	3136.7	2394.4	2266.8
9	3805.6	3315.0	2577.8	2460.5
10	4097.2	3464.4	2754.5	2629.8
11	4304.4	3593.3	2951.7	2739.4
12	4440.6	3649.5	3132.8	2851.5
13	4476.7	3715.6	3377.8	3026.7
14	4470.0	3722.8	3598.4	3121.2
15	4548.9	3715.5	3700.5	3149.9

คุณค่าทางอาหารของเนื้อห่าน

เนื้อห่านก็เหมือนกับเนื้อของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ประกอบด้วย น้ำ โปรตีน ไขมัน แร่ธาตุ วิตามิน และคาร์โบไฮเดรตอีกเล็กน้อย ส่วนประกอบเหล่านี้จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับพันธุ์ อายุ และสภาพการเลี้ยงดู เนื้อของห่านเมื่อยังเล็กจะมีน้ำมากและมีไขมันต่ำ แต่ก็ยังมีไขมันมากกว่าเนื้อไก่ คุณสมบัติที่ดีเด่นของเนื้อสัตว์ปีกอยู่ที่คุณค่าอาหารและร่างกายมนุษย์สามารถที่จะย่อยและดูดซึมเข้าสู่ร่างกายได้ เนื้อห่านมีโปรตีนพอ ๆ กับเนื้อไก่ โดยเฉพาะเนื้อห่านที่ไม่ได้ขุนจะมีโปรตีนมากกว่าเนื้อไก่และเนื้อห่านขุน เนื้อห่านขุนจะมีไขมันมากกว่าเนื้อไก่ และให้ปริมาณพลังงานที่มากกว่าเนื้อไก่

ส่วนประกอบทางเคมีของเนื้อสัตว์ปีกบางชนิด

ชนิด	ปริมาณเป็นเปอร์เซ็นต์				พลังงาน (กิโลแคลอรี) ต่อ 100 กรัม
	ความชื้น	โปรตีน	ไขมัน	เกลือแร่	
เนื้อไก่อ่อน	74.8	16.5	5.5	3.2	118.8
เนื้อไก่แก่	63.7	19.3	16.0	1.0	227.9
เนื้อห่านอ่อน	46.7	16.3	36.2	0.8	403.5
เนื้อห่านขุน	38.0	15.9	45.6	0.5	448.3
เนื้อห่านไม่ได้ขุน	70.82	22.6	5.4	1.09	142.9

การจัดการและการเลี้ยงดูห่านพันธุ์และห่านกำลังไข่

ในบ้านเราจากการศึกษาพบว่าห่านจะเริ่มให้ไข่เมื่ออายุประมาณ 165 วัน หรือประมาณ 5 เดือนครึ่งขึ้นไป ซึ่งตามธรรมชาติแล้วเมื่อห่านจะเริ่มให้ไข่แม่ห่านจะหารังไข่เอง ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องจัดทำรังไข่ให้ ซึ่งอาจทำได้หลาย

ลักษณะ เช่น ทำเป็นช่องๆ เหมือนรังไข่สำหรับเปิดหรือใกล้ ช่องละ 1 ตัว ควร มีขนาดอย่างน้อยกว้าง 18 นิ้ว ลึก 20 นิ้ว สูง 40 นิ้ว หรืออาจทำเป็นรังไข่ ตามยาวโดยไม่ต้องกั้นแบ่งช่องก็ได้ พร้อมทั้งมีวัสดุรองพื้นที่สะอาดรองไว้ให้ หนาพอสมควร เพื่อไข่จะได้สะอาด ในแม่ห่านที่จะเก็บไข่เข้าตู้ฟักอย่างน้อย จะต้องมีการไข่ 1 รัง สำหรับห่าน 4-5 ตัว ส่วนแม่ห่านที่ฟักไข่เองจะต้องมีการไข่ 1 รัง สำหรับแม่ห่าน 1 ตัว

ห่านจะให้ไข่เป็นชุดๆ ในปีหนึ่งโดยเฉลี่ยประมาณ 3-4 ชุด แต่อาจ ให้ไข่ตั้งแต่ 1-7 ชุด ชุดหนึ่งจะได้ไข่ประมาณ 7-10 ฟอง แต่บางครั้งอาจได้ ครั้งละ 9-12 ฟอง ซึ่งการให้ไข่ในชุดที่ 2 จะให้ไข่มากกว่าชุดอื่นๆ และแต่ละ ชุดจะใช้เวลาประมาณ 10-15 วัน โดยมีช่วงห่างระหว่างชุดแรกกับชุดที่สอง ตั้งแต่ 26-71 วัน โดยช่วงห่างระหว่างชุดแรกจะห่างมาก และชุดต่อๆ ไปจะสั้น ลงเรื่อยๆ ระยะแรกๆ ไข่ห่านจะมีขนาดเล็กเท่ากับไข่เป็ด ต่อไปจะมีขนาดใหญ่ขึ้น เมื่ออายุการให้ไข่ครบปี ไข่ห่านจะมีขนาดสองเท่าของไข่เป็ด ไข่ห่าน โดยเฉลี่ยจะมีน้ำหนักประมาณฟองละ 155.6 กรัม

ปกติแล้วห่านจะให้ไข่วันเว้นวัน แต่มีบางตัวที่ให้ไข่สองวันหรือสามวัน ติดต่อกัน แล้วจึงหยุดไข่วันหนึ่งหรือหลายวัน และห่านจะออกไปตอนเช้ามีด

การเก็บไข่วันละหลายๆ ครั้ง จะช่วยไม่ให้แม่ห่านนั่งกไข่และหยุด ไข่เร็วเกินไป

การให้ไข่ของห่านในปีที่สอง จะให้ไข่จำนวนมากกว่าในปีแรกและ ฟองใหญ่กว่าด้วยถึงแม้ว่าเปอร์เซ็นต์ของไข่ที่มีเชื้อจะลดลงเมื่อห่านมีอายุมากขึ้น ก็ตาม แต่การฟักออกของไข่ห่านที่มีเชื้อจะมีเปอร์เซ็นต์เพิ่มขึ้นในปีที่สอง หลังจาก 2-3 ปีไปแล้วการให้ไข่จะลดลงเรื่อยๆ ในปีต่อๆ ไป แต่ก็มีแม่ห่าน บางตัวสามารถให้ไข่ได้ดี ถึงแม้ว่าอายุจะครบ 10 ปีแล้วก็ตาม

ในช่วงที่ห่านกำลังให้ไข่ควรให้อาหารที่มีโปรตีนประมาณ 16% ให้กิน วันละ 2 เวลา วันละประมาณ 250 กรัมต่อตัว และให้ผักตบชวาหรือหญ้าขน ให้กินเต็มที่

ส่วนห่านที่เลี้ยงไว้ทำพันธุ์ หลังจากพ้นช่วงเป็นห่านรุ่นแล้วก็พิจารณา คัดเลือกห่านที่มีลักษณะดีนำมาใช้เลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ต่อไป

หลักใหญ่ ๆ ที่ใช้พิจารณาในการคัดเลือกห่านสำหรับผสมพันธุ์ คือ

1. การเจริญเติบโต
2. น้ำหนักตัว
3. เนื้อหน้าอกเต็ม
4. กระดูกเล็ก

ลักษณะที่สำคัญอย่างอื่นประกอบ คือ

1. การเลี้ยงรอดดี
2. การให้ไข่
3. การผสมติด
4. การฟักออกเป็นตัว
5. สีของขน

นอกจากนั้นลักษณะที่สำคัญของห่านพ่อพันธุ์ที่จะต้องพิจารณาก็คือ มีสุขภาพแข็งแรง ข้อขาแข็ง คุมฝูงเก่ง และมีความกระตือรือร้นในการผสมพันธุ์ อัตราส่วนของตัวผู้และตัวเมียในการผสมพันธุ์ สำหรับห่านพันธุ์หนักตัวผู้หนึ่ง ตัวใช้คุมฝูงผสมพันธุ์ตัวเมีย 2-3 ตัว ส่วนห่านพันธุ์เบาตัวผู้หนึ่งตัวใช้คุมฝูงตัวเมีย 4-5 ตัว

การผสมพันธุ์ของห่าน ควรปล่อยให้ผสมพันธุ์เองตามธรรมชาติ ถ้าห่านได้ผสมพันธุ์ในน้ำ จะช่วยให้เปอร์เซ็นต์ไข่มีเชื้อดีขึ้น การผสมแบบฝูงใหญ่ ประมาณ 25-50 ตัว ไม่ควรกระทำ เพราะนอกจากห่านพ่อพันธุ์จะจิกตีกันเองแล้ว ยังจะทำให้การให้ไข่ของห่านแม่พันธุ์ลดน้อยลงด้วย

ในระยะแรกจะพบว่าการผสมพันธุ์ของท่านนั้นเป็นไปได้อย่างช้าและลำบาก จนกว่าท่านตัวผู้และตัวเมียจะคุ้นเคยกัน และหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนพ่อพันธุ์หรือแม่พันธุ์ ควรแยกท่านตัวเก่าออกไปให้ไกล เพราะจะทำให้ท่านตัวเก่าและตัวใหม่รังแกกัน จิกตีกัน หรือส่งเสียงร้องเป็นเหตุให้ท่านตัวใหม่ที่เปลี่ยนเข้าไปเกิดความกลัว ดังนั้น หากไม่มีความจำเป็นไม่ควรเปลี่ยนพ่อพันธุ์ นอกจากท่านนั้นมีอายุแก่เกินไป ท่านพ่อพันธุ์ตามปกติแล้วยังสามารถใช้ผสมพันธุ์ได้ถึงอายุจะเกิน 5 ปีไปแล้วก็ตาม

โรคและการป้องกัน

ท่านเป็นสัตว์ปีกที่มีปัญหาเรื่องโรคน้อยกว่าไก่ โรคท่านที่สำคัญมีดังนี้

1. โรคอหิวาต์

เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่ง อาการทั่วไปท่านจะซึม เบื่ออาหาร กระหายน้ำจัดมีไข้สูง ถ้าคลำดูที่คอและเท้าจะร้อน มักจะจับกลุ่มกันอยู่ใกล้บริเวณรางน้ำ อุจจาระมีสีขาวปนเขียวและมีลักษณะเป็นยางเหนียว บางครั้งท่านจะตายอย่างกระทันหัน หรือถ้าเป็นเรื้อรังจะทำให้ข้อเท้า ข้อเท้าอักเสบบวม ทำให้เคลื่อนไหวลำบาก

การรักษา การใช้ยาซัลฟา หรือยาปฏิชีวนะ จะช่วยลดความเสี่ยงในฝูงท่านที่เริ่มเป็นระยะแรก สำหรับยาซัลฟาที่ใช้ได้ผลดีคือ ยาซัลฟา-เมอราซีน หรือซัลฟาเมทธริน และการใช้ยาปฏิชีวนะ คลอเตตราซัยคลิน หรือออกซีเตตราซัยคลินผสมในอาหาร ระดับ 500 กรัมต่ออาหาร 1 ตัน ก็จะช่วยลดความรุนแรงลงได้

การป้องกัน โดยการทำวัคซีนป้องกันอหิวาต์ ดังนี้

ครั้งที่ 1 ทำเมื่อท่านอายุ 3 สัปดาห์

ครั้งที่ 2 ทำเมื่ออายุ 3 เดือน

และฉีดซ้ำทุก ๆ 3 เดือน โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อหรือใต้ผิวหนัง
ตัวละ 1 ซีซี. หรือตามคำแนะนำตามฉลากข้างขวด

2. วัคซีนเพ็ดลิก (กาพโรคเปิด)

เกิดจากเชื้อไวรัส อาการโดยทั่วไปเมื่อเริ่มเป็นห่านจะแสดงอาการ
ซึม ท้องร่วงเบื่ออาหาร ปีกตก ไม่ค่อยเคลื่อนไหว มีน้ำตาไหลออกมาค่อนข้าง
เหนียว เมื่อเป็นมากจะมีน้ำมูกไหลออกมาด้วย อูจจาระสีเขียวปนเหลือง
บางครั้งมีเลือดปนบริเวณรอบ ๆ ทวารจะแดงซ้ำหายใจลำบาก

การรักษา ไม่มียาที่ใช้รักษาโรคนี้นี้ที่ได้ผล คงมีแต่การป้องกันเท่านั้น

การป้องกัน โดยการทำวัคซีนป้องกัน ดังนี้

ครั้งแรก ทำเมื่อห่านอายุ 3-4 สัปดาห์

ครั้งที่สอง เมื่อห่านมีอายุ 3 สัปดาห์

ครั้งที่สาม เมื่อห่านมีอายุ 6 เดือน หรือก่อนวางไข่

และทำซ้ำทุก ๆ 6 เดือน โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อหน้าอก ตัวละ
1 ซีซี. หรือตามคำแนะนำในฉลากข้างขวด (ตามตาราง)

การทำวัคซีนป้องกันโรคห่าน

อายุ	วัคซีนที่ใช้	
	กาพโรค	อหิวาต์เปิด-ไก่
3-4 สัปดาห์	✓	✓
3 เดือน	✓	✓
ทุก ๆ 3 เดือน		✓
ทุก ๆ 6 เดือน	✓	
วิธีให้	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ/ใต้ผิวหนัง

* วัคซีนทั้งสองชนิด ซื้อได้ที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทุกจังหวัด